

Herätysliiketaustaiset kirkon työntekijät ja luottamushenkilöt:

spiritualiteetti, näkemys kirkon tehtävistä sekä poliittinen ja arvo-orientaatio

Hanna Salomäki / Kirkon tutkimus 16.6.2026

Kirkon tutkimuksen ajankohtaisraportti 1/2026

Herätysliiketaustaiset kirkon työntekijät ja luottamus- henkilöt: spiritualiteetti, näkemys kirkon tehtävistä sekä poliittinen ja arvo-orientaatio

Keskeiset havainnot

- Herätysliikkeisiin kuuluminen on kirkon työntekijöillä selvästi vähentynyt 2000-luvulla. Liikkeisiin kuuluu joka neljäs (28 %) työntekijä (53 % vuonna 2002). Yleisintä liikkeisiin kuuluminen oli papeilla, joista lähes puolet (45 %) kuului herätysliikkeeseen.
- Luottamushenkilöt kuuluivat liikkeisiin työntekijöitä yleisemmin: 43 % oli herätysliikkeiden kannattajia.
- Työntekijöille läheisimmät liikkeet olivat herännäisyys ja hiljaisuuden liike, luottamushenkilöille evankelinen liike ja herännäisyys. Myös vanhoillislestadiolaisuus on noussut luottamushenkilöiden tärkeimpien viiteryhmiin joukkoon.
- Herätysliikkeisiin kuuluminen kytkeytyy monipuoliseen ja tiiviiseen hengellisen elämän hoitamiseen. Liikkeiden kannattajat rukoilevat muita aktiivisemmin ja työntekijät osallistuvat jumalanpalvelukseen työajan ulkopuolella useammin kuin muut.
- Herätysliikkeisiin kuuluvat työntekijät ja luottamushenkilöt painottavat muita enemmän kirkon julistamistehtävää: evankeliumin julistamista, lähetystyötä ja raamatutuopetusta. Painotuksissa on kuitenkin alueellisia eroja.
- Liikkeisiin kuuluvissa työntekijöissä on lähes yhtä paljon itseään arvoiltaan konservatiivina ja liberaalina pitäviä. Pääosa sijoittui kuitenkin näiden väliin. Luottamushenkilöiden sijaan painottuivat enemmän konservatiiviseen päätyyn.
- Poliittisella janelalla pääosa vastaajista sijoitti itsensä vasemmisto-oikeisto-janan keskivaiheille kuten myös muu vastaajaryhmä.

Johdanto

Tuoreet tutkimukset ovat osoittaneet, että evankelis-luterilaisen kirkon työntekijäkunta on muuttunut monin tavoin 2000-luvulla. Kirkon tehtäviin tullaan aiempaa ohuemmalla seurakuntataustalla ja kirkon työntekijöillä uskon tärkeänä pitäminen sekä oman hengellisen elämän hoitaminen ovat vähentyneet. Myös työntekijöiden näkemykset siitä, mikä työssä on tärkeää, on muuttunut. Aiemmin herätysliikkeet toimivat keskeisenä kanavana kirkon työhön

rekrytoitumiselle ja niiden piiristä on aktiivisesti hakeuduttu luottamustehtäviin kirkossa, mutta viimeaikainen tutkimus osoittaa niiden merkityksen vähentyneen.¹ Kirkon työntekijä- ja luottamushenkilöprofiilin muuttuminen on nostanut tarpeen analysoida sitä, miten herätysliikkeisiin kuulumisen ilmenee kirkon työntekijöiden ja luottamushenkilöiden spiritualiteetissa sekä heidän näkemyksissään kirkon tehtävistä ja orientaatioissaan arvo- ja poliittisella akselilla.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ammattien ydinosamiskuvauksessa on kiteytetty kirkon työssä keskeisiä osaamisalueita. Sen mukaan työntekijöiltä edellytetään sitoutumista kirkon hengelliseen perustehtävään, uskoon ja elämään.² Suhde Jumalaan nähdään sekä voimanlähteenä että työn uskottavuuden edellytyksenä.³ Esimerkiksi papiksi vihittävältä edellytetään sitä, että hän on ”jumalaapelkäävä ja kristillisestä elämästään tunnettu”.⁴ Seurakunnan luottamushenkilöiltä edellytetään kirkkolaisissa toimimista kirkon parhaaksi. Kirkkolain mukaan vaalikelpoisuus seurakunnan tai kirkon luottamustoimeen edellyttää, että henkilö on ”kristillisestä vakaumuksestaan tunnettu” seurakunnan konfirmoitu jäsen.⁵ Tämän on ajateltu kuvaavan sitä, että luottamushenkilö kastettuna kirkon jäsenenä toteuttaa yleistä pappetta ja pitää huolta siitä, että seurakunta hoitaa sille kuuluvat tehtävänsä. Huomio ei siis ole henkilössä vaan tehtävässä.⁶ Oletus näin ollen on, että seurakunnan työntekijät ja luottamushenkilöt kiinnittyvät kirkon uskoon ja hengelliseen perustehtävään.

Kirkon tehtäviin opiskelevia käsittelevät tutkimukset ovat osoittaneet, että opiskelijoiden profiili on muuttunut. Aiemmin tyypillinen tausta oli tiivis seurakuntayhteys ja usein herätysliiketykö, kun taas nykyisin uskonnollinen tausta on lyhyempi ja yhteydet herätysliikkeisiin harvinaisempia.⁷ Herätysliikkeillä on ollut rooli kirkkoon ja hengelliseen elämään kiinnittävänä tekijänä. Tuore tutkimus Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijoista osoitti, että herätysliikkeistä ja muista hengellisistä liikkeistä vaikutteita saaneet opiskelijat kokivat Suomen evankelis-luterilaisen kirkon merkittävästi muita läheisemmäksi.⁸ Aiempaa vähäisempi uskonnollinen osallistuminen merkitsee opiskelijoilla myös osaamisen muutoksia. Uskonnollinen osallistuminen tuottaa kirkon tehtävissä vaadittavaa osaamista, kuten Raamatun tuntemus.⁹ Mikäli seurakunta on kontekstina vieras, esimerkiksi jumalanpalveluksen sisältö vaatii

---

¹ Ks. esim. Valtonen & Porkka 2025, Latvus, Paananen & Pajunen 2023; Tervo-Niemelä 2023a; Tervo-Niemelä & al. 2024; Salomäki & al. 2024.

² Kirkon ammattien yhteinen ydinosamiskuvaus. Esimerkiksi papin työssä hengellisen elämän hoitaminen, kuten Raamatun lukeminen, rukous ja osallisuus seurakunnan yhteisestä messusta, ovat papin työn keskeistä sisältöä ja henkilökohtaista uskon hoitamista. Papin ydinosamiskuvaus.

³ Papin ydinosamiskuvaus.

⁴ KJ 7:4 §.

⁵ KL 9:1–2 §.

⁶ Karimies 2022.

⁷ Niemelä 2000; Launonen 2005; Salomäki 2008. Herätysliiketaustaisten opiskelijoiden hakeutumista kirkon ammatteihin tuki osaltaan myös rakenteellinen yhteys kirkolliseen koulutukseen. Esimerkiksi kasvatuksen ja diakonian alalle oli mahdollista opiskella Diakonia-ammattikorkeakoulun herätysliiketaustaisissa toiminnallisesti itsenäisissä koulutusyksiköissä, joissa taustayhteisöjen painotukset ja perinteet näkyivät. Porkka 2025, 37.

⁸ Porkka 2025, 49–65.

⁹ Tervo-Niemelä & al. 2024; Valtonen, Porkka & Ritokoski 2025.

opiskelijalta aiempaa enemmän perehtymistä. Havainnot opiskelijaprofiilin muutoksista ovat nostaneet esiin tarpeen löytää keinoja tukea hengellistä ja ammatillista identiteettiä kirkon alalle opiskelevilla ja kirkossa jo työskentelevillä.¹⁰

Kuten suomalaisilla yleensäkin, myös kirkon työntekijöillä ja kirkon virkaan opiskelevilla herätysliikkeisiin kuulumisen on ilmennyt keskimääräistä aktiivisempaa uskonnollisen elämän hoitamisena. Kirkon kasvatuksen työntekijöitä käsittelevä tutkimus osoitti hengellisillä taustayhteisöillä olevan merkittävä vaikutus oman hengellisen elämän hoitamiseen. Muita aktiivisempia olivat herätyskristillisyyden läheiseksi kokevat, selvästi muita passiivisempia olivat työntekijät, jotka eivät kokeneet mitään herätysliikettä läheiseksi.¹¹ Akavan jäsentutkimuksen mukaan herätysliikkeisiin kuuluvat papit lukivat Raamattua useammin kuin ne, jotka eivät liikkeisiin kuuluneet. Tämä korostui viidesläisiin liikkeisiin, evankelisuuteen ja pienempiin lesta-diolaisiin liikkeisiin kuuluvilla, mutta ei niinkään herännäisyyteen kiinnittyvillä. Pappien ja kanttorien rukoileminen, raamatunluku ja hengellisen kirjallisuuden lukeminen ovat vähentyneet 2000-luvulla. Myös niiden osuus, jotka pitävät uskoa henkilökohtaisesti tärkeänä, on laskenut sekä papeilla että kanttoreilla, kaikissa ikäryhmissä.¹² Verrattuna Suomen ortodoksisen kirkon työntekijöihin ja luottamushenkilöihin luterilaisen kirkon työntekijät ja luottamushenkilöt olivat passiivisempia oman hengellisen elämänsä hoitamisessa.¹³

Hengellisen elämän hoitamisella on yhteys myös työhyvinvointiin. Aktiivinen jumalanpalvelusosallistuminen tukee työhyvinvointia, kun taas vähäinen osallistuminen on yhteydessä kynnistymiseen ja heikkoon työssä omistautumiseen. Pappien ja kanttorien kutsumustietoisuuden on Suomessa havaittu heikentyneen 2000-luvulla. Tämä vaikuttaa myös työhyvinvointiin, sillä kutsumustietoisuus tukee työssäjaksamista.¹⁴ Aiemman tutkimuksen mukaan seurakunnan luottamushenkilöt olivat uskonnollisesti huomattavasti aktiivisempia kuin suomalaiset keskimäärin. Aktiivisesti uskonnolliseen toimintaan osallistuvat myös kokivat luottamustehtävät mielekkäämpinä kuin ne, jotka osallistuivat vain harvoin kirkon toimintaan.¹⁵

Herätysliikkeisiin kuulumisella on yhteys kirkon eri tehtäväalueiden painottamiseen. Aiemman tutkimuksen mukaan herätysliikkeisiin kuuluvat työntekijät korostavat muuta työntekijäkuntaa enemmän esimerkiksi sanan julistamista, jumalanpalvelusta ja Raamatun opettamista. Papistolla yleisesti näiden tehtäväalueiden tärkeänä pitäminen on 2000-luvulla heikentynyt ja samantyyppistä kehitystä havaittiin kanttoriliiton jäsenillä.¹⁶ Kirkon eri tehtäväalueiden painottaminen heijastuu myös työhyvinvointiin. Erityisesti papeilla kynnistyminen korreloi sen kanssa, ettei pidä keskeisiä tehtäväalueita, kuten jumalanpalvelusta tai raamattuopetusta, tärkeinä. Vastaavasti aktiivinen oma hengellinen elämä tukee työssä omistautumista ja

---

¹⁰ Kirkon tuki teologian opiskelijoille ja työuransa alussa oleville papeille. 2025.

¹¹ Porkka & Valtonen 2023, 24–26; Porkka 2025.

¹² Tervo-Niemelä 2023a, 67–73;

¹³ Metso, Takala-Roszczenko & Ahonen 2024, 33–38.

¹⁴ Niemelä 2004; Tervo-Niemelä 2023a, 88–102; Tervo-Niemelä 2023b.

¹⁵ Aroharju 2004, 17–25.

¹⁶ Tervo-Niemelä 2023a.

jaksamista. Arvostukset ovat yhteydessä oman hengellisen elämän hoitamiseen. Esimerkiksi jumalanpalvelusta vähemmän tärkeänä työtehtävänä pitävät kokevat sen myös henkilökohtaisesti vähemmän tärkeänä ja osallistuvat vapaa-aikanaan vähemmän jumalanpalvelukseen.¹⁷ Meneillään olevan pohjoismaisen pappeja käsittelevän tutkimuksen mukaan suomalaiset papit pitivät useita kirkon eri tehtäväalueita vähemmän tärkeinä kuin papit muissa maissa ja monipuolisesti orientoituneita ja vahvasti kutsumuksellisia pappeja oli muita Pohjoismaita vähemmän.¹⁸ Myös luottamushenkilöillä herätysliikkeisiin kuulumisen heijastuu siihen, mihin tehtäväkenttään päähuomio kiinnittyy luottamustehtävässä. Ne, jotka kokivat hengelliset liikkeet itselleen läheisenä, halusivat esimerkiksi vaikuttaa jumalanpalveluselämään selvästi yleisemmin kuin ne, jotka eivät kuuluneet liikkeisiin.¹⁹

Kirkon eri tehtäväkenttien arvostus yhdistyy arvo- ja poliittiseen orientaatioon. Julistusorientaatiota korostavat asemoituvat useimmiten konservatiiviseen orientaatioon ja poliittisesti oikealle, kun taas kirkon yhteiskunnallisia tehtäviä painottavat ovat tyypillisemmin liberaaleja ja vasemmistolaisia.²⁰ Nämä orientaatiot ovat yhteydessä myös herätysliikevaikutteisiin. Liberaali orientaatio merkitsee esimerkiksi tasa-arvon puolesta puhumisen, vähemmistöjen oikeuksien edistämisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen painotuksia ja on yhteydessä heränneisyyden, Taize-liikkeen ja Hiljaisuuden ystävien vaikutukseen. Konservatiivisesti orientoituneet puolestaan pitävät tärkeänä evankelointityötä, Raamatun opettamista ja lukemista, lähetystyötä ja sanan julistamista ja on yhteydessä esimerkiksi Suomen Raamattuopiston, Kansanlähetyksen, evankelisen liikkeen (Sley) vaikutukseen.²¹

Tutkimuksen tehtävä

Tässä raportissa analysoidaan kirkon työntekijöiden ja luottamushenkilöiden sitoutumista herätysliikkeisiin ja tämän sitoutumisen yhteyttä hengelliseen elämään, näkemyksiin kirkon tehtäväkenttien merkityksestä sekä arvo- ja poliittiseen orientaatioon.

Kysymystä tarkastellaan seuraavista näkökulmista:

- 1) Missä määrin kirkon työntekijät ja luottamushenkilöt ovat sitoutuneet herätysliikkeisiin?
- 2) Millaisia alueellisia eroja liikkeisiin sitoutumisessa on?
- 3) Miten herätysliikkeisiin kuulumisen heijastuu työntekijöiden ja luottamushenkilöiden hengelliseen elämään?
- 4) Mitä kirkon tehtäväalueita liikkeisiin kuuluvat työntekijät ja luottamushenkilöt painottavat?

---

¹⁷ Niemelä 2004; Tervo-Niemelä 2023a, 88–102; Tervo-Niemelä 2023b.

¹⁸ Tervo-Niemelä 2026.

¹⁹ Salomäki 2019.

²⁰ Ketola 2024, 110–114; Salminen 2023, 232–233.

²¹ Niemelä 2014.

5) Millainen on herätysliikkeisiin kuuluvien työntekijöiden ja luottamushenkilöiden poliittinen ja arvo-orientaatio?

Tutkimuksen aineistona käytetään Kirkon tutkimus ja koulutus -yksikön toteuttamia kyselyitä luterilaisen kirkon työntekijöille ja luottamushenkilöille. Kirkon työntekijäkysely lähetettiin satunnaisotannalla poimituille kirkon työntekijöille helmikuussa 2024. Kysely lähetettiin 5 314 henkilölle ja siihen vastasi 1 347 henkilöä. Työntekijäkyselyyn vastanneista 69 % oli naisia ja 27 % miehiä, mikä vastaa hyvin työntekijäkunnan rakennetta (69 % naisia, 31 % miehiä).²²

Samaan aikaan toteutettiin seurakuntien luottamushenkilökysely satunnaisotannalla poimituille seurakuntien luottamushenkilöille. Se välitettiin 82 seurakunnasta yhteensä 1 628 luottamushenkilölle ja siihen vastasi yhteensä 571 henkilöä. Luottamushenkilökyselyyn vastanneista 56 % oli naisia ja 43 % miehiä. Vastausjakaumat edustivat melko hyvin todellista tilannetta (naisia 54 %, miehiä 42 %).²³

Kyselyssä vastaajia pyydettiin ottamaan kantaa siihen, kokivatko he kuuluvansa eri herätysliikkeisiin.²⁴ Vastausvaihtoehtoina käytettiin neliportaista asteikkoa: kuulun kiinteästi, kuulun löyhästi, en kuulu, mutta ajattelussani on vaikutteita sekä en kuulu. Tarkastelussa päähuomio kiinnittyy ryhmään, joka ilmoitti kuuluvansa liikkeeseen joko kiinteästi tai löyhästi.

Työntekijöiden ja luottamushenkilöiden sitoutuminen herätysliikkeisiin

Herätysliikkeisiin kuuluminen on vähentynyt selvästi 2000-luvulla sekä kirkon työntekijöillä että luottamushenkilöillä. Vuosituhannen alussa (2002) joka toinen kirkon työntekijä (53 %) kuului kiinteästi tai jossain määrin ainakin yhteen herätysliikkeeseen, mutta vuonna 2024 osuus oli laskenut runsaaseen neljännekseen (28 %). Kun mukaan lasketaan myös liikkeistä vaikutteita saaneet, lähes puolet työntekijöistä (48 %) sijoittuu liikkeiden vaikutuspiiriin.²⁵ Seurakuntien luottamushenkilöt kuuluvat herätysliikkeisiin työntekijöitä yleisemmin: vuonna 2024 kaksi viidestä (43 %) luottamushenkilöstä kuuluu ainakin yhteen herätysliikkeeseen. Kun otetaan huomioon myös vaikutteita saaneet, kolme viidestä (57 %) luottamushenkilöistä on väljemmin tai löyhemmin herätysliikkeiden vaikutuspiirissä.

Samansuuntainen siirtymä näkyy myös koko väestössä. 2000-luvun alussa yksi kymmenestä (10 %) suomalaisesta kuului johonkin herätysliikkeeseen. Kun huomioon otettiin myös vaikutteita saaneet, yhteensä joka viides (21 %) suomalainen oli herätysliikkeiden vaikutuspiirissä. Vuoden 2024 Gallup Ecclesiastica -kyselyssä enää viisi prosenttia suomalaisista ilmoitti

---

²² Salomäki & Salminen 2024, 256.

²³ Salomäki & Salminen 2024, 263–264.

²⁴ Vastaajilta kysyttiin kuulumista seuraaviin herätysliikkeisiin: Vanhoillislestadiolaisuus, Muu lestadiolaisuus, Herännäisyys, Evankelisuus (SLEY), Evankelisuus (ELY), Svenska Lutherska Evangeliföreningen, Rukoilevaisuus, Evankelisluterilainen Kansanlähetys, Suomen Raamattuopisto, Kansan Raamattuseura, Opiskelija- ja Koululaislähetys, Tuomasyhteisö, Karismaattinen liike, Hiljaisuuden liike, Kyrkans Ungdom ja Oasrörelsen.

²⁵ Niemelä & Salomäki 2006, 359–360; Sohlberg & Ketola 2024, 62–64.

kuuluvansa liikkeisiin, vaikutteita saaneet mukaan lukien yksi kymmenestä oli yhteydessä herätysliikkeisiin.²⁶

Kirkon työntekijöillä herätysliikkeisiin kuuluminen oli yhtä yleistä eri ikäryhmissä: jokaisessa ikäryhmässä vähintään neljäsosa kuului ainakin johonkin liikkeeseen. Vain yli 66-vuotiailla kuuluminen oli selvästi yleisempää, mutta kyseiseen ikäryhmään kuuluvien vastaajien lukumäärä oli niin pieni (n=29), että tulos on viitteellinen. Miehet kuuluivat naisia yleisemmin herätysliikkeisiin, mikä vastaa aiemman tutkimuksen tulosta.²⁷

Taulukko 1. Kirkon työntekijöiden ja luottamushenkilöiden kuuluminen herätysliikkeisiin, % vastaajista. Kirkon työntekijäkysely 2024, N=1 342; Kirkon luottamushenkilökysely 2024, N=569.

	Työntekijät (N=1 342)	Luottamushenkilöt (N=569)
Ikä		
18–29	31	31
30–39	25	24
40–49	24	38
50–59	27	40
60–65	31	44
66-	59	45
Sukupuoli		
Mies	35	50
Nainen	25	35
Yhteensä	28	43

Vähintään kaksi viidestä luottamushenkilöstä kuuluu herätysliikkeisiin kaikista yli 40-vuotiaista. Alle 40-vuotiailla liikkeisiin kuuluminen oli vähäisempää, mutta näissä ikäryhmissä vastaajien pieni lukumäärä rajoittaa tulosten yleistettävyyttä.²⁸ Luottamushenkilöiden ryhmässä sukupuoliero korostui: miehistä puolet kuului herätysliikkeisiin, mutta naisista kolmannes.

Työntekijäryhmien välillä oli eroja liikkeisiin kuulumisessa. Tavallisinta liikkeisiin kuuluminen oli papeilla, joista vajaa puolet kuului liikkeisiin. Liikkeisiin kuuluvien pappien osuus on vähentynyt, sillä vuosituhanen alussa neljä viidestä kirkkoherrasta (81 %) ja kolme viidestä (58 %) muusta papista kuului kiinteästi tai ainakin jossain määrin herätysliikkeisiin.²⁹

²⁶ Sohlberg & Ketola 2024, 61–64.

²⁷ Salomäki 2010b, 405.

²⁸ Alle 30-vuotiaita vastaajia oli luottamushenkilöaineistossa vain 13. Myös 30-39-vuotiaiden luottamushenkilöiden osuus oli vastaajaryhmässä pieni (n=29).

²⁹ Niemelä & Salomäki 2006, 365–366.

Taulukko 2. Kirkon työntekijöiden kuuluminen herätysliikkeisiin; % vastaajista. Kirkon työntekijäkysely 2024, N=1 342.³⁰

Ammattiryhmä	
Kirkkoherra/muut papit	45
Diakoniatyöntekijä	35
Kanttori	35
Nuorisotyönohjaaja	31
Kiinteistö- ja kirkonpalvelutyöntekijä	18
Viestinnän/tiedotuksen työntekijä	18
Lastenohjaaja	17
Talouspäällikkö	13
Muu talouden ja hallinnon työntekijä	11
Hautausmaatyöntekijä	11

Kanttoreista, diakoniatyöntekijöistä ja nuorisotyönohjaajista kolmannes kuului johonkin tai joihinkin herätysliikkeisiin. Erityisesti diakoniatyöntekijöiden kuuluminen herätysliikkeisiin on vähentynyt, sillä vuonna 2002 liikkeisiin kuului kolme viidestä (62 %) diakoniatyöntekijöistä (kanttoreista 49 %, nuorisotyönohjaajista 44e %).³¹ Muita työntekijäryhmiä vähemmän herätysliikkeisiin kuuluvat talouden ja hallinnon alan työntekijät sekä hautausmaatyöntekijät.

Kirkon työntekijöille läheisimpiä herätysliikkeitä olivat herännäisyys ja hiljaisuuden liike. Herännäisyys on 2000-luvulla säilyttänyt asemansa kirkon työntekijöille läheisimpänä liikkeenä. Siihen kuului vuonna 2024 noin joka kymmenes (9 %) kirkon työntekijä ja lisäksi 13 prosenttia koki saaneensa siitä vaikutteita. Liikkeen kannatus on laskenut tasaisesti vuosituhaten alusta, jolloin siihen kuului vielä viidennes työntekijöistä.³² Toinen keskeinen viiteryhmä kirkon työntekijöillä on hiljaisuuden liike. Siihen kuului joka kymmenes työntekijä (9 %), ja 13 % koki saaneensa siitä vaikutteita. Vuosituhaten alussa liikkeeseen³³ kuului kymmenesosa työntekijöistä (12 %). 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä liikkeen vaikutus väheni (6 % v. 2009), mutta on sittemmin vahvistunut.³⁴

Työntekijöille läheisimpien liikkeiden joukkoon kuuluvat myös Kansan Raamattuseura, vanhoillislestadiolaisuus sekä Tuomasyhteisö, joiden kannatusosuus on nelisen prosenttia. Vanhoillislestadiolaisen liikkeen kannatus on säilynyt samankaltaisena kuin vuosituhaten alussa (4 % v. 2002), mutta Kansan Raamattuseuran (11 % v. 2002) ja Tuomasyhteisön (12 % v. 2002) laskenut.³⁵ Kuten aiemmassakin tutkimuksessa on havaittu, Kansan Raamattuseura ja Tuomasyhteisö toimivat monille väljempinä, ajatteluun vaikuttaneina liikkeinä varsinaisen

³⁰ Taulukkoon on merkitty ne ammattiryhmät, joissa työntekijäkyselyyn vastanneita oli vähintään 40.

³¹ Niemelä & Salomäki 2006, 365–366.

³² Niemelä & Salomäki 2006, 365–366; Salomäki 2010b, 407.

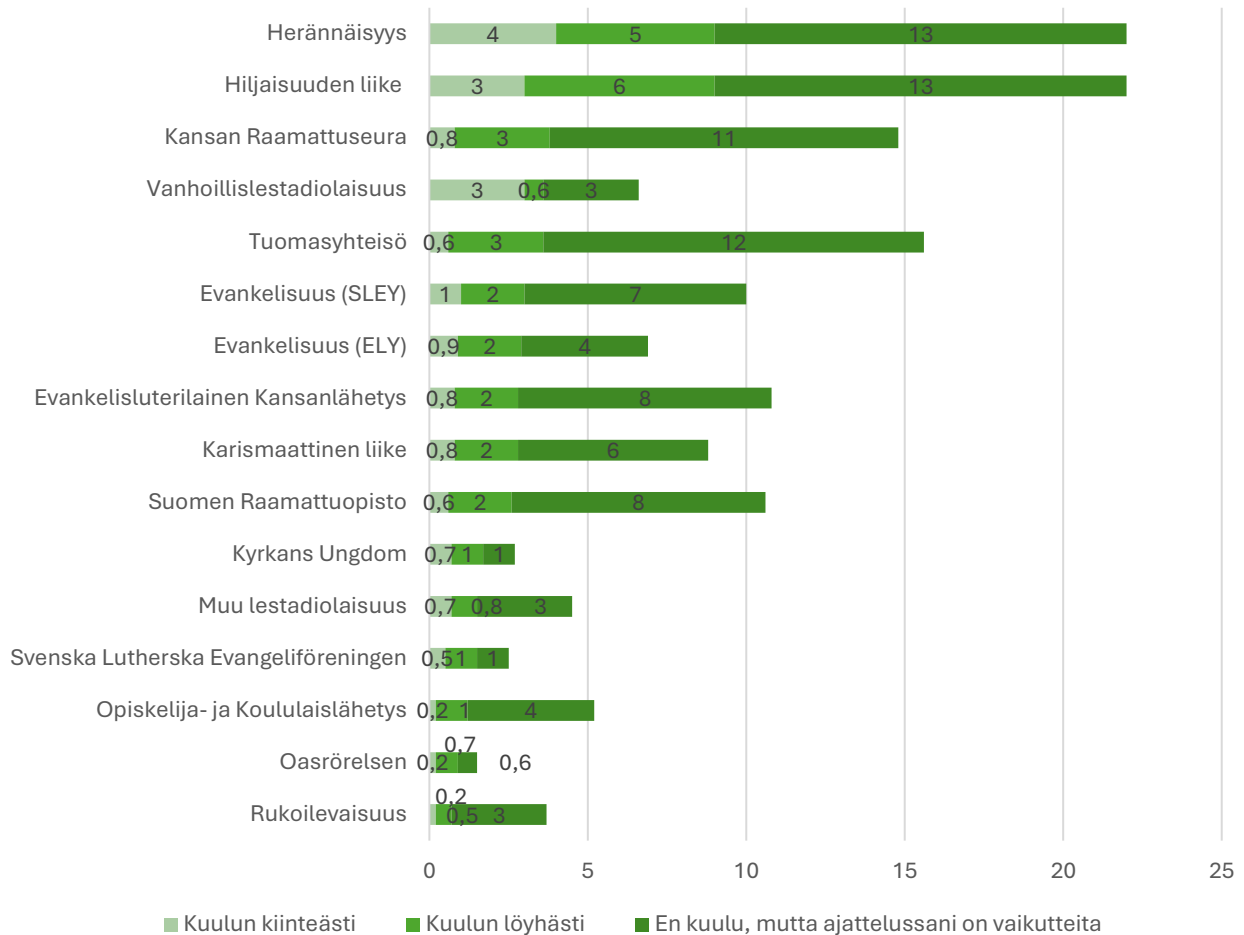
³³ Vuonna 2002 kysymys oli muodossa ”Hiljaisuuden ystävät”.

³⁴ Niemelä & Salomäki 2006; Salomäki 2010a, 247–252.

³⁵ Niemelä & Salomäki 2006, 365–369.

jäsenyyden sijaan. Vanhoillislestadiolaisuuteen sitoudutaan puolestaan tyypillisesti kiinteästi, ja väljästi sitoutuneiden osuus on pieni.³⁶

Kuvio 1. Kirkon työntekijöiden kuuluminen herätysliikkeisiin, % vastaajista. Työntekijäkysely 2024, N=1 347.

Luottamushenkilöiden yleisimmät viiteryhvät olivat vuosituhaten alussa evankelinen liike (25 % kuuluu), Kansan Raamattuseura (12 %), Tuomasmessu (12 %) ja herännäisyys (11 %).³⁷ Evankelinen liike ja herännäisyys ovat säilyneet luottamushenkilöiden keskeisimpinä viiteryhminä myös vuonna 2024. Evankelinen liike toimii kahdessa järjestössä: Suomen Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen piiriin kiinnittyy noin joka kymmenes luottamushenkilö (11 %) Evankeliseen lähetysyhdistykseen hieman pienempi osuus (8 %).

Herännäisyyden rooli on luottamushenkilöiden ryhmässä säilynyt vakaana: siihen kuuluu edelleen joka kymmenes luottamushenkilö (11 %). Vanhoillislestadiolaisuuteen kiinteästi kuuluvia on kuuluvia enemmän kuin missään muussa liikkeessä. Liikkeeseen kuuluu joka kymmenes luottamushenkilö (9 %) (7 % v. 2002).³⁸ Liikkeen rooli on vahvistunut erityisesti

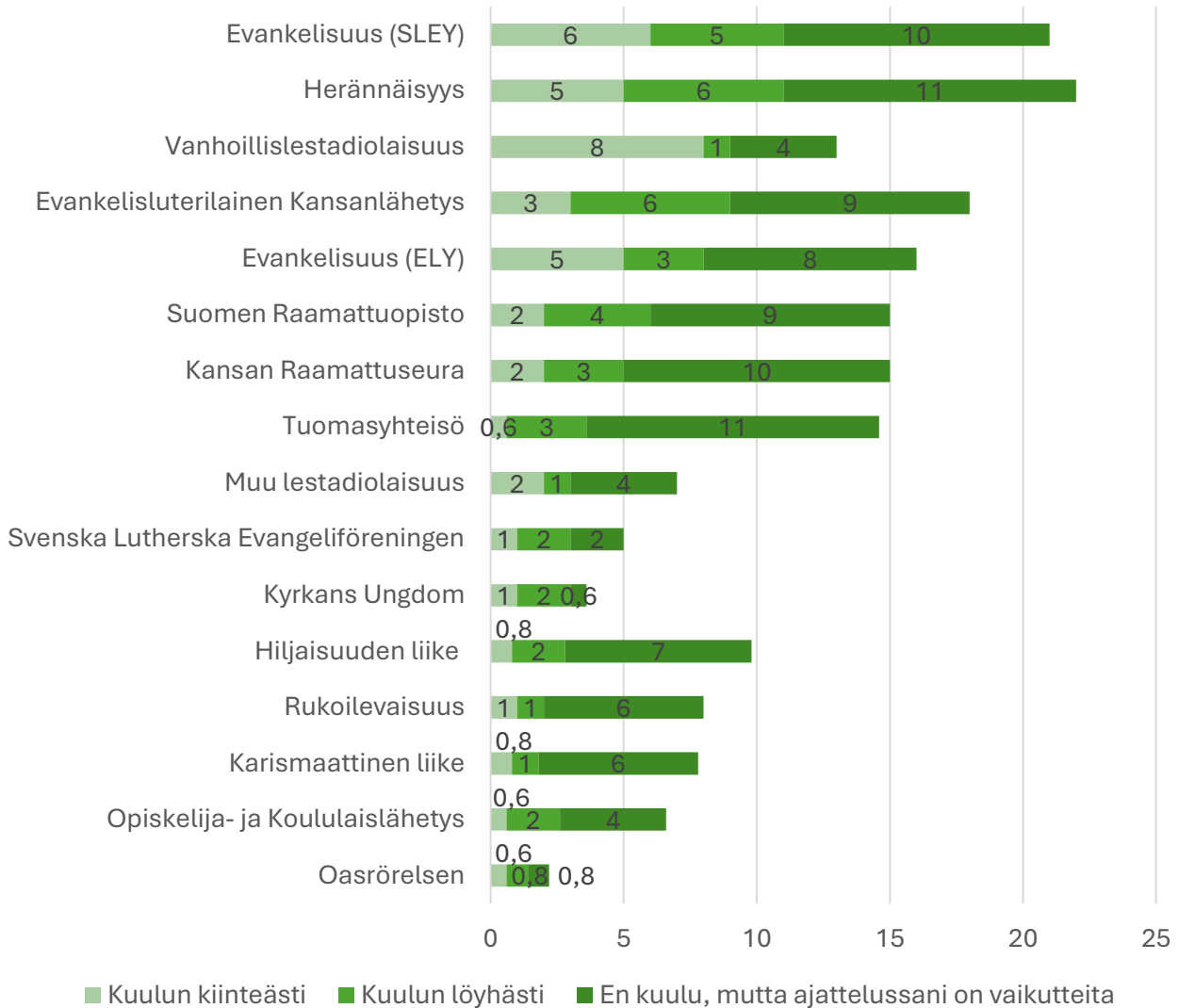
³⁶ Niemelä & Salomäki 2006, 365–369.

³⁷ Aroharju 2004, 25–27.

³⁸ Luottamushenkilökysely 2002.

viimeisten kymmenen vuoden aikana, sillä vuonna 2015 se ei vielä kuulunut luottamushenkilöiden yleisimpiin viiteryhmiin.³⁹

Kuvio 2. Kirkon luottamushenkilöiden kuuluminen herätysliikkeisiin, % vastaajista. Luottamushenkilökysely 2024, N=571.

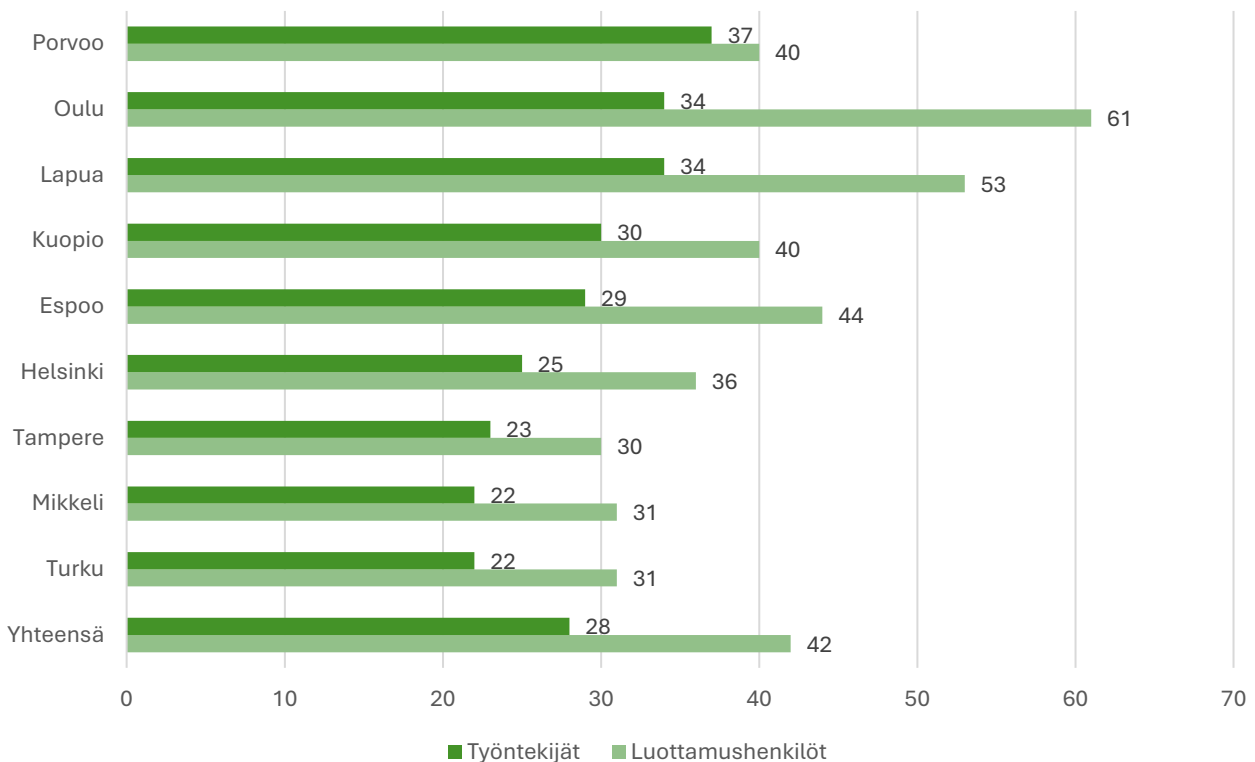
Vanhojen herätysliikkeiden ohella Kansanlähetyksellä on kannatusta luottamushenkilöiden ryhmässä: siihen kuului joka kymmenes (9 %) luottamushenkilö, ja samansuuruinen joukko koki saaneensa liikkeestä vaikutteita. Työntekijöille läheinen hiljaisuuden liike ei sen sijaan noussut luottamushenkilöille tärkeimpien liikkeiden joukkoon.

³⁹ Luottamushenkilökysely 2015. Luottamushenkilöt kuuluivat tavallisimmin evankeliseen liikkeeseen (SLEY), herännäisyyteen, Kansanlähetykseen ja Kansan Raamattuseuraan.

Liikkeisiin kuuluminen eri alueilla

Työntekijöiden kuuluminen herätysliikkeisiin oli yleisintä Porvoon sekä Lapuan ja Oulun hiippakunnissa, joissa kolmannes kuului liikkeisiin. Vähäisintä kuuluminen oli Turun ja Mikkelin hiippakunnissa, joissa osuus jäi viidennekseen. Hiippakuntien väliset painopisteet ovat osin muuttuneet 2000-luvulla, sillä vuonna 2009 herätysliikevaikutteet olivat yleisimpiä Lapuan Kuopion hiippakunnissa ja vähäisimpiä Espoon ja Mikkelin hiippakunnissa.⁴⁰ Alueellisesti herätysliikkeiden kannatus on perinteisesti ollut vahvinta Väli-Suomessa, erityisesti Pohjanmaan rannikon ja Pohjois-Karjalan välisellä alueella.⁴¹

Kuvio 3. Herätysliikkeisiin kuuluvien kirkon työntekijöiden ja herätysliikkeiden osuus eri hiippakunnissa, % vastaajista. Kirkon työntekijäkysely 2024, N=1 342; Kirkon luottamushenkilökysely 2024, N=571.

Luottamushenkilöillä erot liikkeisiin kuulumisessa vaihtelivat selvästi työntekijöitä enemmän. Merkittävin vaikutus herätysliikkeillä oli Oulun hiippakunnassa, jossa kolme viidestä luottamushenkilöstä kuului johonkin liikkeeseen. Tampereen, Mikkelin ja Turun hiippakunnassa puolestaan vain kolmannes luottamushenkilöitä kuului herätysliikkeisiin.

Mielikuvissa herätysliikkeiden vaikutus liitetään usein maaseutuun. Työntekijäkyselyn mukaan kirkon työntekijät kuitenkin kuuluivat yhtä yleisesti herätysliikkeisiin riippumatta

⁴⁰ Salomäki 2010b, 408.

⁴¹ Salomäki 2010a, 97–103; Haastettu kirkko 2012, 383–386.

asuinpaikkakunnan tyypistä. Maaseudulla ja pääkaupungissa asuvilla työntekijöillä herätysliikkeisiin kuuluttiin yhtä yleisesti.

Taulukko 3. Herätysliikkeisiin kuuluvien osuus eri asuinpaikan mukaan, % vastaajista. Kirkon työntekijäkysely, N=1 342; Kirkon luottamushenkilökysely, N=569.

	Liikkeisiin kuuluvien työntekijöiden osuus	Liikkeisiin kuuluvien luottamus henkilöiden osuus
Pääkaupunkiseutu	30	38
Kaupunkimainen kunta	26	50
Taajaan asuttu kunta	25	33
Maaseutumainen kunta	31	39

Luottamushenkilöillä herätysliikkeisiin kuuluminen oli puolestaan yleisintä kaupunkimaisissa kunnissa. Myös tässä ryhmässä maaseudulla ja pääkaupungissa asuvista henkilöistä yhtä suuri osuus kuului uskonnollisiin liikkeisiin.

Herätysliikkeisiin kuuluvien työntekijöiden ja luottamushenkilöiden spiritualiteetti

Herätysliikkeet ovat tarjonneet tilan monimuotoiselle spiritualiteetin harjoitukselle. Muun muassa pienryhmien, eri ikäryhmille suunnatun toiminnan ja musiikkielämän kautta ne ovat tukenet suomalaisten hengellisen elämän harjoitusta. Tuoreet tutkimukset ovat osoittaneet, että suomalaisten hartaudenharjoitus on monilla osa-alueilla heikkenemässä (esim. raamatunluku ja hengellisen musiikin kuuntelu). Näiden rinnalle ja tilalle on noussut erilaisia uusia henkisyyden ja hengellisyyden muotoja. Perinteisten uskonnollisten elämän muotojen ohella viime vuosina ovat yleistyneet esimerkiksi luontoon kytkeytyvä hengellisyys, hiljaisuuden viljely, meditaatio ja jooga. Myös kirkon toiminnassa on aiempaa vahvemmin pidetty esillä hengellisen harjoittamisen muotoja (esim. retriitit), joissa on huomioitu kokonaisvaltaisen hengellisuuden merkitys.⁴² Myös kirkon työntekijöiden ja luottamushenkilöiden hengellinen elämä saa uusia muotoja. Seuraavassa tarkastellaan, mitä hengellisen elämän muotoja 2020-luvun herätysliikkeisiin kuuluvat pitivät tärkeinä omassa elämässään ja millä tavoin näkemykset erosivat koko vastaajaryhmästä. Tarkastelun kohteena olivat sekä hengellisyyden eri muotojen merkitys että oma uskonnollinen aktiivisuus.

Koko työntekijäryhmässä vastaajat pitivät tärkeimpänä asiana omassa hengellisyydessä retkeilyä ja luonnossa oleskelua. Neljä viidestä (84 %) vastaajasta piti tätä erittäin tai melko tärkeänä asiana. Tärkeimpien tekijöiden joukkoon nousivat myös rukous (80 %) sekä muu liikunta (76 %). Luottamushenkilöillä puolestaan kärkeen nousi rukous, jota piti melko tai

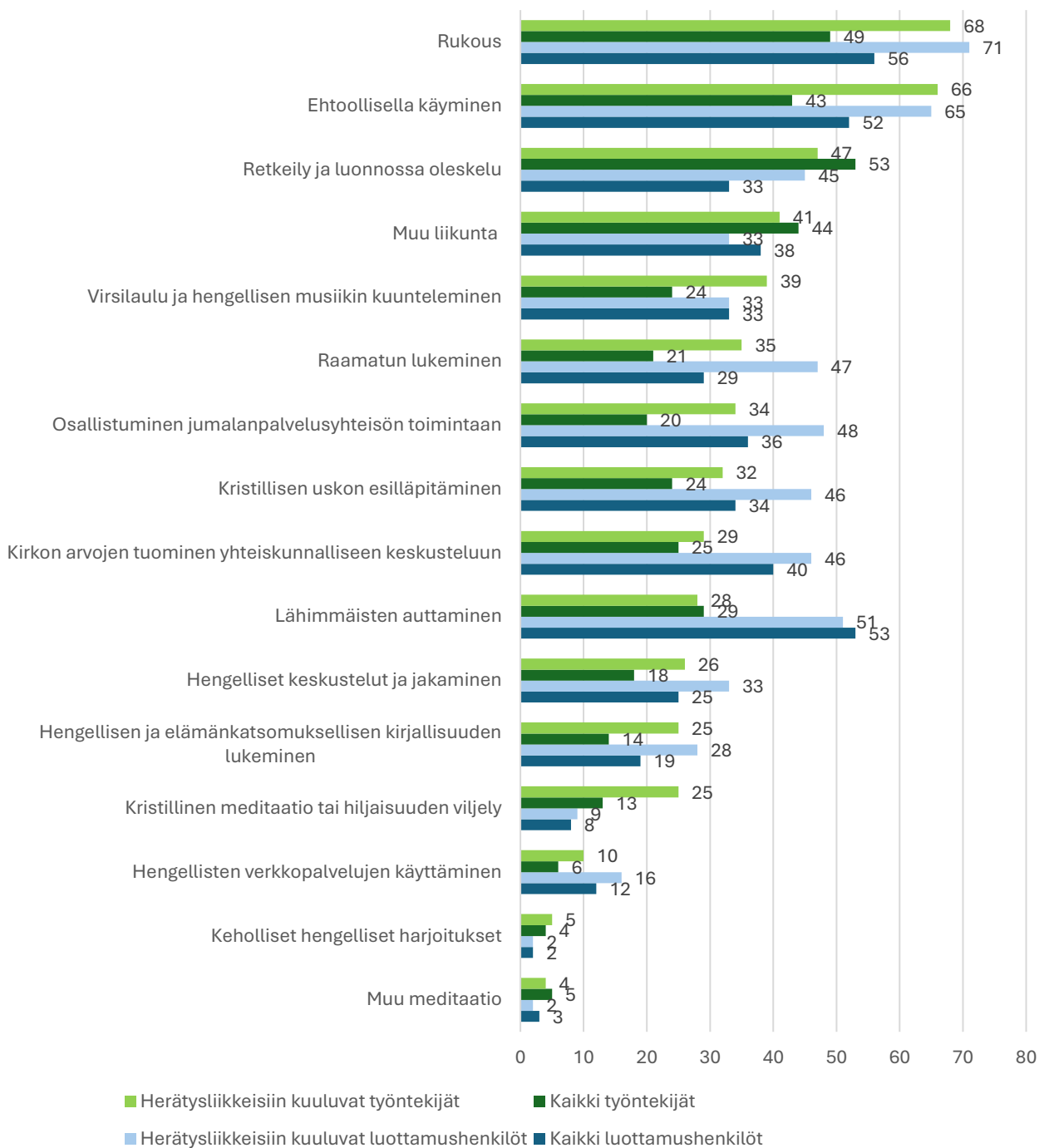
⁴² Ketola & Sohlberg 2024, 95–97.

erittäin tärkeänä 94 % vastaajista. Tärkeimpien muotojen joukkoon kuuluivat myös ehtoollisella käyminen (84 %) ja retkeily ja luonnossa oleskelu (82 %).

Tarkastelussa kohdistettiin huomio vielä erikseen siihen, mitä hengellisyyden osa-alueita vastaajat olivat pitäneet ”erittäin tärkeinä”. Näiden asioiden voidaan ajatella kuvastavan oman hengellisen elämän ydinasioita. Analyysi osoitti, että herätysliikkeisiin kuuluvat työntekijät pitivät lähes kaikkia hengellisen elämän muotoja tärkeämpänä kuin muut vastaajat. Suurimmat erot liittyivät rukoilemiseen ja ehtoolliselle osallistumiseen, joita herätysliikkeisiin kuuluvat työntekijät pitivät erittäin tärkeinä selvästi yleisemmin kuin kirkon työntekijät keskimäärin. Selviä eroja muodostui myös hengellisen musiikin kuuntelussa ja Raamatun sekä hengellisen kirjallisuuden lukemisessa. Tämän lisäksi herätysliikkeisiin kuuluvat korostivat muita enemmän myös jumalanpalveluksiin osallistumista. Myös hiljaisuuden viljely ja meditaatio korostuivat herätysliikkeisiin kuuluvilla työntekijöillä koko työntekijäryhmää enemmän.

Tulokset olivat samansuuntaisia luottamushenkilöillä: herätysliikkeisiin kuuluvat luottamushenkilöt pitivät lähes kaikkia hengellisen elämän hoitamisen muotoja tärkeämpinä kuin kirkon luottamushenkilöt yleensä. Erot näkyivät selvimmin Raamatun lukemisen, rukoilemisen ja ehtoollisen merkitykselliseksi kokemisessa. Herätysliikkeisiin kuuluvilla korostui näiden ohella myös luonnossa oleskelu, uskon yhteisöllinen ulottuvuus (osallistuminen jumalanpalveluksiin sekä hengelliset keskustelut) ja uskon julkinen ulottuvuus (kristillisen uskon esillä pitäminen).

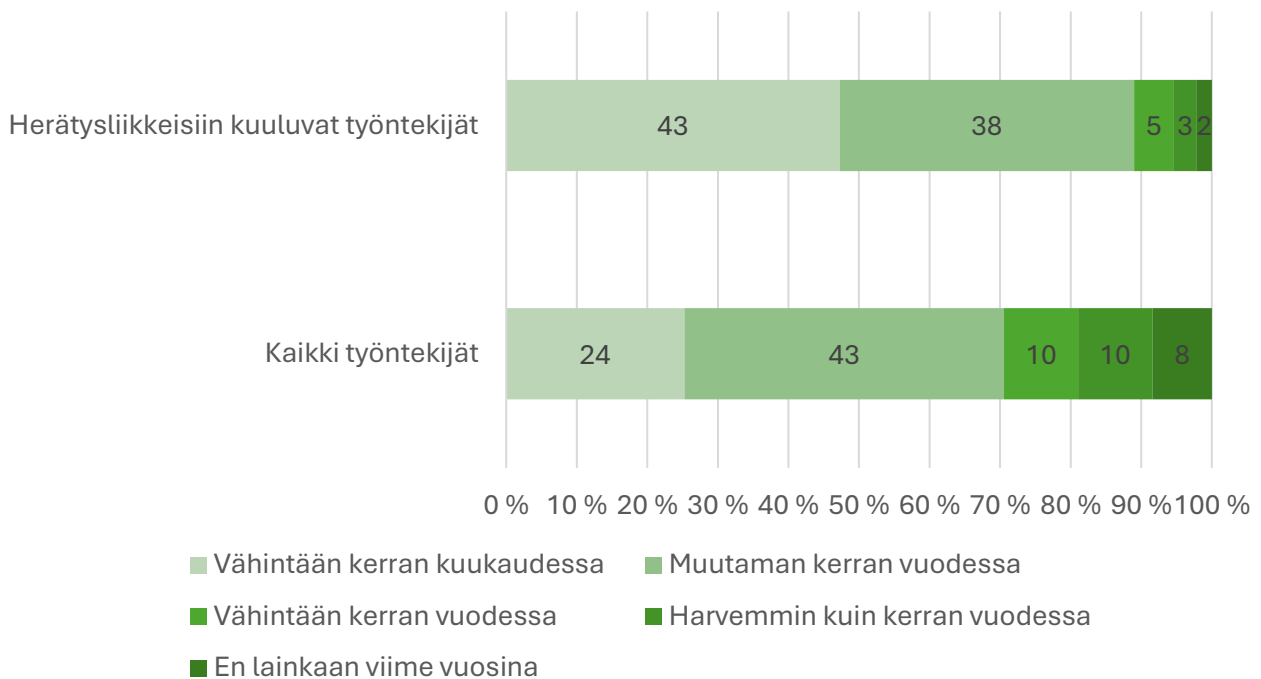
Kuvio 4. Kirkon työntekijöiden ja luottamushenkilöiden näkemykset omassa hengellisyydessä erittäin tärkeänä pidetyistä asioista; % vastaajista. Kirkon työntekijäkysely 2024, N=1 342; Kirkon luottamushenkilökysely 2024, N=571.

Hengellisen elämän eri muotojen tärkeänä pitäminen heijastui uskonharjoitukseen. Herätysliikkeisiin kuuluvat poikkesivat koko vastaajaryhmästä siinä, missä määrin he harjoittivat uskoaan julkisesti ja yksityisesti. Herätysliikkeiden vaikutus ilmenee selvästi, kun tarkastellaan aktiivisesti jumalanpalvelukseen osallistuvien ryhmää. Niistä työntekijöistä, jotka osallistuvat jumalanpalvelukseen työtehtäviensä ulkopuolella vähintään kerran kuussa, joka toinen on herätysliikkeisiin kuuluva.

Kaksi viidestä herätysliikkeeseen kuuluvasta työntekijästä osallistui vapaa-ajallaan jumalanpalveluksiin työtehtävien ulkopuolella vähintään kuukausittain, kaikista kirkon työntekijöistä neljännes. Passiivisia osallistujia (harvemmin kuin kerran vuodessa tai ei lainkaan) oli herätysliikkeisiin kuuluvissa työntekijöissä vain muutama prosentti (5 %), koko työntekijäkunnassa miltei viidennes (18 %).

Kuvio 5. Jumalanpalvelusosallistuminen työtehtävien ulkopuolella, % vastaajista. Kirkon työntekijäkysely 2024, N=1 342.

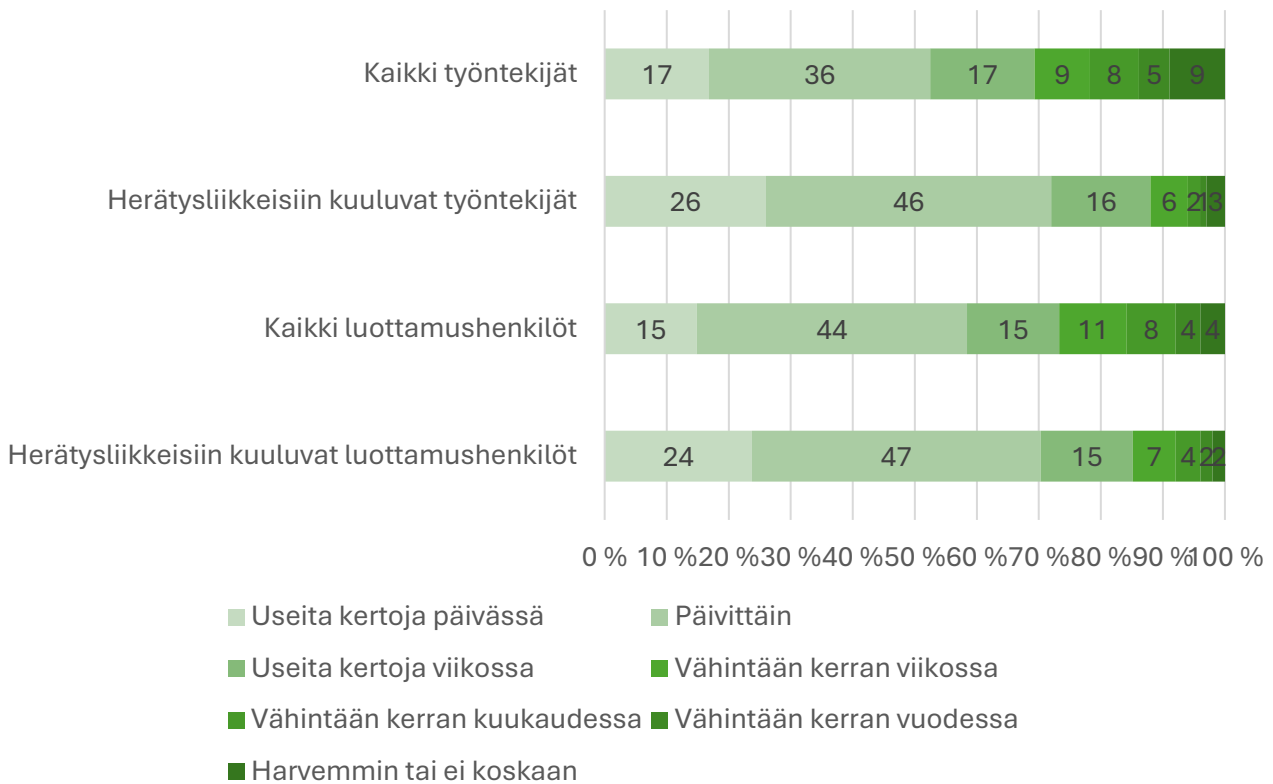

Erot näkyivät myös rukousaktiivisuudessa. Kolme neljästä herätysliikkeisiin kuuluvista työntekijöistä rukoili työtehtävien ulkopuolella päivittäin, kaikista kirkon työntekijöistä puolet. Passiivisia (harvemmin kuin kerran vuodessa tai ei ollenkaan) rukoilijoita liikkeiden kannattajissa oli muutama prosentti, kaikissa kirkon työntekijöissä joka kymmenes.

Myös luottamushenkilöiden ryhmässä herätysliikkeisiin kuuluvien rukousaktiivisuus oli muita suurempi. Joka päivä rukoilevia oli herätysliikkeiden jäsenissä 71 prosenttia, kun koko vastajaryhmässä osuus oli 59 prosenttia. Luottamushenkilöiden yksityinen uskonharjoitus oli säilynyt samalla tasolla 2000-luvun alusta.⁴³

⁴³ Vuonna 2002 luottamushenkilöistä 56 % rukoili päivittäin. Aroharju 2004, 23–25.

Kuvio 6. Rukousaktiivisuus herätysliikkeisiin kuuluvilla ja kaikilla kirkon työntekijöillä, % vastaajista. Kirkon työntekijäkysely 2024, N=1 342; Kirkon luottamushenkilökysely 2024, N=569.

Kokonaisuutena tulokset osoittavat, että herätysliikkeisiin kuulumisen on yhteydessä keskimääräistä intensiivisempään ja monipuolisempaan hengellisen elämän hoitamiseen sekä työntekijöillä että luottamushenkilöillä.

Näkemykset kirkon tehtävien tärkeydestä

Näkemykset siitä, mihin tehtäväalueisiin luterilaisen kirkon tulisi erityisesti työssään keskittyä, vaihtelevat muun muassa uskonnollisuuden ja arvo-orientaation mukaan. Suomalaisten, kirkon luottamushenkilöiden ja työntekijöiden välillä on painotuseroja kirkon työn painopisteissä, mutta ne jakavat ajatuksen siitä, että heikompiensa auttaminen, elämänarvojen opettaminen lapsille ja nuorille sekä kirkolliset toimitukset ovat kirkossa keskeisiä tehtäväalueita.⁴⁴ Kirkon tehtäväalueita on aiemmassa tutkimuksessa jaettu neljään ulottuvuuteen: yhteiskunta-, julistus-, yhteisö- ja dialogiseen orientaatioon. **Yhteiskuntaorientaatio** painotetaan muun muassa yhteiskunnan päättäjiin vaikuttamista ja vastuuta ilmastokysymyksissä, kun taas **julistusorientaatio** korostuu raamattuopetus, lähetystyö ja rukouselämän vahvistaminen. **Yhteisöorientaatio** painottaa hengellisten yhteisöjen merkitystä ja **dialogiorientaatio** korostaa puolestaan vuorovaikutusta muiden kirkkojen tai uskontojen kanssa. Kun tarkasteltiin, mitä tehtäväalueita työntekijät ja luottamushenkilöt pitivät ”erittäin tärkeinä”,

⁴⁴ Ketola 2024, 99–103.

vastaukset poikkesivat toisistaan jossain määrin. Työntekijät korostivat yhtä vahvasti julistusorientaatiota (43 %) ja yhteiskuntaorientaatiota (41 %), luottamushenkilöillä puolestaan julistusorientaatio (51 %) oli ensisijainen (yhteiskuntaorientaatio 36 %).⁴⁵

Herätysliikkeisiin kuuluvat vastaajat painottivat muita selvästi enemmän julistusorientaatioon kuuluvia kirkon tehtäväalueita, kun taas muissa orientaatioissa erot olivat pienempiä ja osin hajanaisempia. Herätysliikkeisiin kuuluvat kirkon työntekijät pitivät koko kirkon työntekijäryhmää selvästi yleisemmin erittäin tärkeänä evankeliumin levittämistä, Jumalan sanan julistamista ja raamattuopetusta, rukouselämän vahvistamista sekä lähetystyötä ulkomailla. Sama havainto tehtiin verrattaessa herätysliikkeisiin kuuluvia luottamushenkilöitä koko luottamushenkilöryhmään. Erot muodostuivat suuriksi: kolme neljästä (74 %) herätysliikkeeseen kuuluvasta luottamushenkilöstä piti evankeliumin levittämistä erittäin tärkeänä tehtävänä kirkossa, kun kaikista kirkon luottamushenkilöistä näin ajatteli reilu puolet (56 %). Vastaava ero oli suhtautumisessa raamattuopetuksen merkitykseen.

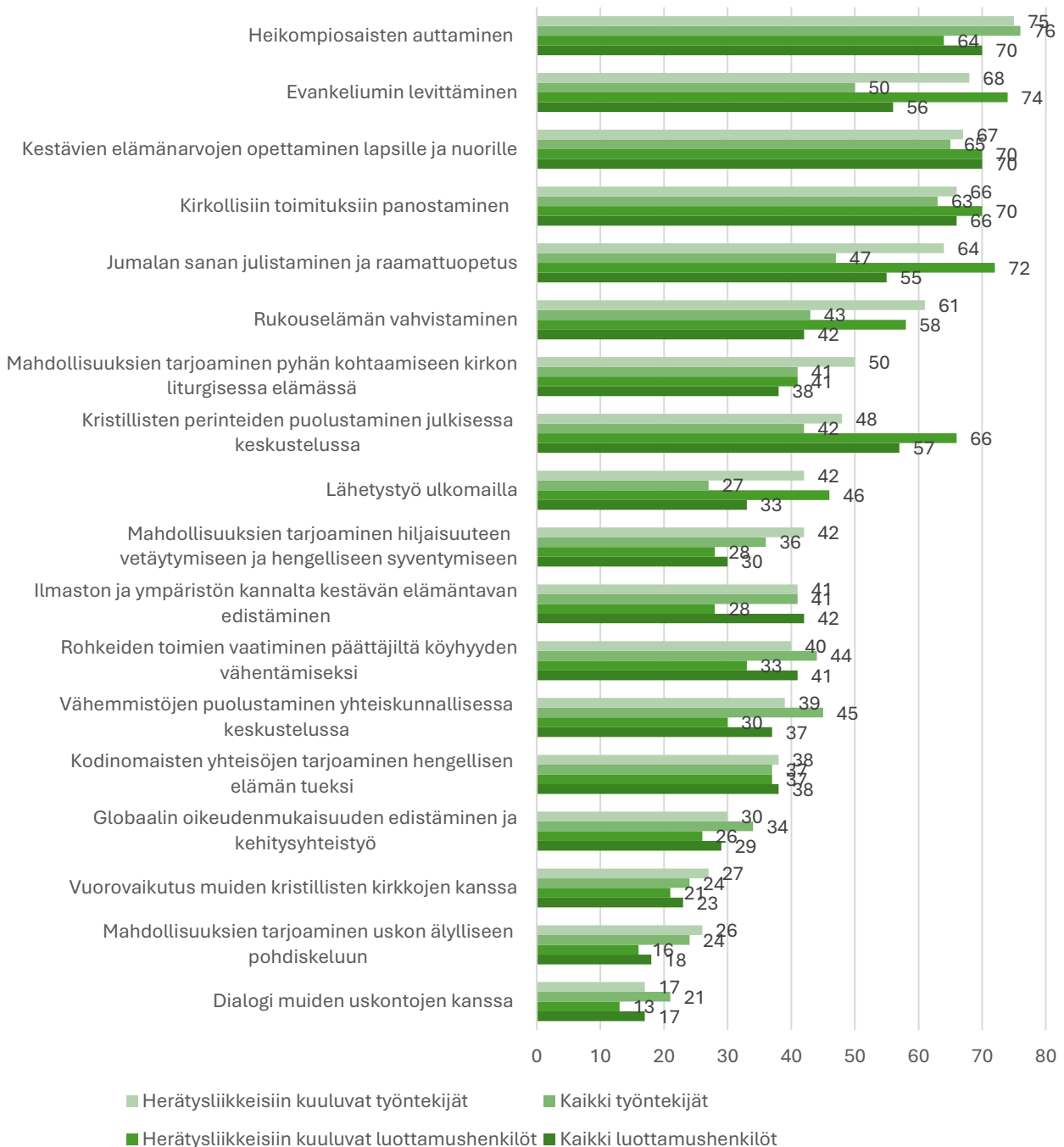
Yhteiskuntaorientaatioissa näkemykset hajaantuivat. Herätysliikkeisiin kuuluvat työntekijät pitivät ilmaston kannalta kestäväen elämäntavan edistämistä yhtä tärkeänä kuin työntekijät yleisesti, mutta muut yhteiskunnalliset tehtävät painottuivat heillä hieman muita vähemmän. Herätysliikkeisiin kuuluvat luottamushenkilöt puolestaan painottivat ympäristötoimia, päättäjiin vaikuttamista sekä yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumista muita luottamushenkilöitä vähemmän.

Herätysliikkeisiin kuuluvat kirkon työntekijät korostivat muita enemmän joitakin yhteisöorientaatioon liittyviä kirkon tehtäväalueita, kuten mahdollisuuksien tarjoamista hiljaisuuteen vetäytymiseen ja hengelliseen syventymiseen sekä kirkollisiin toimituksiin panostamista. Dialogiorientaatioissa, eli vuorovaikutuksessa muiden kristillisten kirkkojen kanssa sekä dialogissa muiden uskontojen kanssa erot herätysliikkeisiin kuuluvien ja koko vastaajaryhmän välillä olivat pieniä.

---

⁴⁵ Ketola 2024, 105–106.

Kuvio 7. Näkemykset erittäin tärkeistä kirkon tehtäväalueista kirkon työntekijöillä ja luottamushenkilöillä, % vastaajista. Kirkon työntekijäkysely 2024, N=1 342; Kirkon luottamushenkilökysely 2024, N=571.

Työympäristö jäsensi herätysliikkeisiin kuuluvien työntekijöiden tehtäväorientaatioita: maaseudulla korostui julistusorientaatio, pääkaupunkiseudulla yhteiskunnallinen ja dialoginen orientaatio. Sama asetelma näkyi myös työntekijöillä yleensä. Maaseutumaisissa kunnissa korostui julistusorientaatio: herätysliikkeisiin kuuluvat työntekijät painottivat sitä paljon enemmän kuin pääkaupunkialueella työskentelevät.

Yhteiskuntaorientaatiossa asetelma oli päinvastainen. Köyhyyden vähentämiseen tähtävää yhteiskunnallista vaikuttamista korostivat useimmin pääkaupunkiseudulla työskentelevät herätysliikkeisiin kuuluvat kirkon työntekijät, ja sama havainto koski koko työntekijäryhmää.

Yhteisöorientaatioon liittyvät erot olivat vähäisempiä: kodinomaisten yhteisöjen tarjoamisesta painottuu hieman muualla kuin pääkaupunkiseudulla työskentelevillä. Dialogiorientaatioon kytkeytyvä ajatus vuorovaikutuksesta muiden kirkkojen kanssa puolestaan korostui jonkin verran pääkaupunkiseudulla ja kaupunkimaisissa kunnissa työskentelevillä.

Taulukko 4. Kirkon tehtäväalueiden painottaminen työskentelypaikkakunnan tyyppin mukaan kirkon työntekijöillä, % vastaajista. Kirkon työntekijäkysely 2024, N=1 342.

		Pääkaupunki- alue	Kaupunki- mainen kunta	Taajaan asuttu kunta	Maaseutu- mainen kunta
Evangeliumin levittäminen	Herätysliikkeisiin kuuluvat työntekijät	54	65	73	81
	Kaikki työntekijät	42	48	55	59
Rohkeiden toimien vaatiminen päättäjiltä köyhyyden vähentämiseksi Suomessa	Herätysliikkeisiin kuuluvat työntekijät	52	40	39	31
	Kaikki työntekijät	51	45	38	39
Kodinomaisten yhteisöjen tarjoaminen hengellisen elämän tueksi	Herätysliikkeisiin kuuluvat työntekijät	31	40	44	40
	Kaikki työntekijät	32	37	40	39
Vuorovaikutus muiden kristillisten kirkkojen kanssa	Herätysliikkeisiin kuuluvat työntekijät	29	30	19	23
	Kaikki työntekijät	28	23	21	22

Tulokset osoittavat, että herätysliikkeisiin kuulumisen kytkeytyy ensisijaisesti julistusorientaation painottamiseen. Tämä ei kuitenkaan ole yksiselitteistä, vaan paikallinen toimintaympäristö on yhteydessä painotuksiin. Erityisesti pääkaupunkialueella työskentelevillä yhteiskuntaorientaatio vahvistuu myös herätysliikkeisiin kuuluvilla työntekijöillä.

Arvo- ja poliittinen orientaatio sekä puolueiden kannatus

Aiempi tutkimus on osoittanut, että kirkon eri tehtäväkenttien painottaminen on yhteydessä arvo- ja poliittiseen orientaatioon. Näiden ulottuvuuksien yhteys merkitsee myös sitä, että yhteiskunnallinen polarisaatio ja näkemysten kärjistyminen heijastuu myös kirkon sisälle.⁴⁶

⁴⁶ Ketola 2024, 118–119.

Siksi on tarpeen analysoida, miten herätysliikkeisiin kuuluvat työntekijät ja luottamushenkilöt asemoivat itsensä eri orientaatioissa. Kyselyissä vastaajia pyydettiin arvioimaan omaa sijoittumistaan poliittiselle vasemmisto-oikeisto-akselille (1–10) sekä arvomaailman konservatiivi-liberaali-akselille (1–10).

Analyysi osoitti, että herätysliikkeisiin kuuluminen on yhteydessä ennen kaikkea arvo-orientaatioon, kun taas poliittisessa orientaatioissa erot ovat vähäisempiä. **Poliittisessa orientaatioissa** herätysliikkeisiin kuuluvat työntekijät sijoittuivat useimmiten vasemmisto-oikeisto- ja -nan keskivaiheille ja molempiin päihin sijoittui keskenään lähes samankokoinen ryhmä. Heidän profiilinsa ei merkittävästi poikennut koko työntekijäkunnasta. Myös herätysliikkeisiin kuuluvat luottamushenkilöt sijoittuivat tavallisesti poliittiseen keskiryhmään. Verrattuna koko heissä oli hieman vähemmän poliittisesti vasemmalle kallistuvia, ja oikeiston kannatus puolestaan nousi hieman keskimääräisestä.

Taulukko 5. Kirkon työntekijöiden ja luottamushenkilöiden poliittinen orientaatio, % vastaajista. Kirkon työntekijäkysely 2024, N=1 342; Kirkon luottamushenkilökysely 2024, N=569.

	Vasemmisto (1) - Oikeisto (10)		
	1–3	4–7	8–10
Herätysliikkeisiin kuuluvat työntekijät	18	62	20
Kaikki työntekijät	22	61	18
Herätysliikkeisiin kuuluvat luottamushenkilöt	10	54	36
Kaikki luottamushenkilöt	14	48	32

Poliittista kuvaa tarkennettiin tiedustelemalla vastaajilta myös puoluepreferenssiä oletetussa tilanteessa, jossa eduskuntavaalit järjestettäisiin kyselyhetkellä. Herätysliikkeisiin kuuluvien puoluepreferenssit painottuivat sekä työntekijöillä että luottamushenkilöillä kristillisdemokraatteihin ja keskusta. Näiden puolueiden kannatus oli suurempaa kuin työntekijöillä keskimäärin. Kolmanneksi suosituin puolue oli SPD, joka sai hieman keskimääräistä pienemmän kannatuksen.

Herätysliikkeisiin kuuluvilla luottamushenkilöillä keskusta oli suosituin puolue, kuten myös koko luottamushenkilöryhmässä.⁴⁷ Toiseksi suosituin puolue kristillisdemokraatit, jonka kannatus oli selvästi korkeampaa kuin luottamushenkilöillä keskimäärin. Kolmanneksi läheisin oli kokoomus, jonka kannatus oli hieman alhaisempaa kuin koko luottamushenkilöryhmässä.

⁴⁷ Keskusta on pitkään ollut luottamushenkilöiden keskeinen viiteryhä. Vuosituhannen taitteessa sitä kannatti 40 % luottamushenkilöistä. Aroharju 2004.

Taulukko 6. Herätysliikkeisiin kuuluvien työntekijöiden poliittisten puolueiden kannatus, % vastaajista. Kirkon työntekijäkysely 2024, N=1 342; Kirkon luottamushenkilökysely 2024, N=569.

	Liikkeisiin kuuluvat työntekijät	Kaikki työntekijät	Liikkeisiin kuuluvat luottamushenkilöt	Kaikki luottamushenkilöt
Suomen Kristillisdemokraatit	21	12	25	15
Suomen Keskusta	19	14	30	28
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	13	15	9	13
Vihreät	12	13	4	6
Kansallinen kokoomus	11	11	16	19
Perussuomalaiset	5	7	2	3
Suomen ruotsalainen kansanpuolue	5	4	6	5
Vasemmistoliitto	4	7	0,8	3
Liike Nyt	0,3	0,3	0,4	0,4
Jokin muu puolue	0,5	0,5	0,8	0,9
En äänestäisi	0,8	1,6	8	0,4
En osaa sanoa	8	15,6	16	8

Erot ryhmien välillä vahvistuivat tarkasteltaessa **arvo-orientaatiota**. Herätysliikkeisiin kuuluvat kirkon työntekijät sijoittuivat useimmiten konservatiivi-liberaali-janan keskivaiheille. Vastoin yleistä mielikuvaa joka neljäs herätysliikkeeseen kuuluva työntekijä pitää itseään liberaalina. Arvoiltaan konservatiiviseksi itsensä mielsi kolmannes, mikä oli selvästi enemmän kuin koko työntekijäkunnassa.

Taulukko 7. Työntekijöiden ja luottamushenkilöiden orientaatio arvojanalla, % vastaajista. Kirkon työntekijäkysely 2024, N=1 342; Kirkon luottamushenkilökysely 2024, N=569.

	Konservatiivi (1) - Liberaali (10)		
	1-3	4-7	8-10
Herätysliikkeisiin kuuluvat työntekijät	33	41	27
Kaikki työntekijät	17	47	36
Herätysliikkeisiin kuuluvien luottamushenkilöiden	42	34	17
Kaikki luottamushenkilöt	29	46	25

Herätysliikkeisiin kuuluvien työntekijöiden arvoprofiili painottui konservatiivisuuteen. Kaksi viidestä piti itseään konservatiivina. Kolmannes sijoitti itsensä janan keskivaiheille ja vajaa

viidennes piti itseään liberaalina. Koko luottamushenkilöryhmään verrattuna herätysliikkeiden kannattajien arvo-orientaatio näyttäytyy keskimääräistä konservatiivisempänä.

Tulokset siis osoittivat, että herätysliikkeisiin kuulumisen on yhteydessä ennen kaikkea arvo-orientaatioon, kun taas poliittisessa orientaatioissa erot koko vastaajajoukkoon jäävät vähäisemmiksi.

Johtopäätökset

Tässä raportissa tarkasteltiin kirkon työntekijöiden ja luottamushenkilöiden kiinnittymistä herätysliikkeisiin sekä liikkeisiin kuuluvien spiritualiteettia, näkemyksiä kirkon työn painopistealueista sekä poliittista ja arvo-orientaatiota. Herätysliikkeisiin kuulumisen havaittiin heijastuvan jokaiseen osa-alueeseen.

Kirkon työntekijöillä herätysliikkeisiin sitoutuminen on 2000-luvulla vähentynyt merkittävästi. Vuosituhannen alussa puolet, mutta vuonna 2024 enää neljännes (28 %) kirkon työntekijöistä kuului herätysliikkeeseen. Yleisintä liikkeisiin kuulumisen oli papeilla, joista lähes puolet (45 %) kuului johonkin herätysliikkeeseen. Liikkeisiin kuulumisen yleisyys vaihteli alueittain. Vahvimpina herätysliikevaikutteet näkyivät Porvoon, Lapuan ja Oulun hiippakunnissa. Analyysi osoitti, että mielikuva herätysliikkeistä erityisesti maaseudulla asuvien viiteryhmänä on vain osatotuus: herätysliikkeisiin kuulumisen oli työntekijöillä yhtä yleistä pääkaupunkiseudulla kuin maaseutumaisissa kunnissa asuvilla. Tämä kertoo muuttoliikkeen vaikutuksesta. Työntekijöille läheisimmät herätysliikkeet olivat herännäisyys ja Hiljaisuuden liike. Molempiin kuuluu kymmenesosa kirkon työntekijöistä ja lisäksi samankokoinen ryhmä koki saaneensa vaikutteita liikkeistä.

Herätysliikkeiden ohentunut vaikutus yhteiskunnassa merkitsee myös muutosta liikkeiden roolissa keskeisenä rekrytointikanavana kirkon ammatteihin. Aiemmin niillä on ollut rooli ”kasvattajaseuroina”, joiden piiristä kirkko on saanut paljon työntekijöitä. Näin ne ovat myötävaikuttaneet kirkon tavoitteeseen rekrytoida motivoituneita ja kirkkoon sitoutuneita työntekijöitä. Uskonnollisilla liikkeillä on tuoreidenkin tutkimusten mukaan kirkkoon sitouttavaa vaikutusta kirkon tehtäviin opiskelevilla.⁴⁸ Muuttuneessa tilanteessa kirkon tehtäviin rekrytointiin tulee kiinnittää erityistä huomiota, sillä monilla tehtäväalueilla on viime vuosina koettu pulaa työntekijöistä.⁴⁹

Kirkon luottamushenkilöillä herätysliikkeisiin kuulumisen oli yleisempää kuin työntekijöillä: vuonna 2024 kaksi viidestä (43 %) luottamushenkilöstä kuului herätysliikkeeseen. Erityisen vahvasti herätysliikkeiden vaikutus näkyi Oulun hiippakunnassa, jossa kaksi kolmesta luottamushenkilöstä kuului herätysliikkeeseen. Vähäisimpänä liikkeiden rooli näkyi Tampereen hiippakunnassa, jossa luottamushenkilöistä kolmannes kuului herätysliikkeeseen. Myöskään luottamushenkilöillä maaseudun rooli ei korostunut, vaan liikkeisiin kuulumisen oli

---

⁴⁸ Porkka 2025, 65.

⁴⁹ Salomäki & Salminen 2024, 257–259.

tavallisinta kaupunkimaisissa kunnissa asuvilla. Heistä joka toinen kuului herätysliikkeeseen. Luottamushenkilöille läheisimmät viiteryhvät olivat evankelisuus (SLEY) ja herännäisyys. Näiden ohella vanhoillislestadiolaisuuden asema on vahvistunut ja siihen kiinteästi kuuluvia on enemmän kuin mihinkään muuhun liikkeeseen kuuluvia. Tämä kertoo muutoksesta, sillä aiemmissa tarkasteluissa liikkeen rooli on luottamushenkilöillä näyttäytynyt melko pienenä liikkeen kokoon nähden.

Jännitteet joidenkin herätysliikejärjestöjen ja kirkon välillä ovat viime vuosina vahvistuneet.⁵⁰ Jatkotutkimuksen aiheeksi jää, miten tämä vaikuttaa liikkeiden jäsenten halukkuuteen hakeutua kirkon ammatteihin ja luottamustehtäviin. Vaikka herätysliikkeille on yleisesti ottaen ollut leimallista aktiivisuus seurakuntavaaleihin osallistumisessa, viime aikojen kehitys liikkeiden kirkkosuhteessa voi heijastua myös seurakuntavaaleihin. Kansanlähetyksen messuyhteisöissä osallistujatutkimuksen mukaan enemmistö osallistujista suhtautui myönteisesti uuden kirkon perustamiseen.⁵¹ Evankelisen herätysliikkeen toisessa haarassa (SLEY) uutisoitiin keväällä 2026, että liikkeen jumalanpalvelusyhteisöissä kirkkoon kuuluvien osuus on laskenut lyhyessä ajassa.⁵² Jäsenyydestä irtautumisen seurauksena ehdolle asettuminen ja äänestämisen eivät ole enää mahdollisia. Tämänkaltainen kehitys voi myös muuttaa luottamushenkilöryhmän kokoonpanoa, sillä tällä hetkellä evankelisuus (SLEY) on luottamushenkilöiden läheisin viiteryhvä.

Herätysliikkeisiin kuuluvilla korostuu uskonnollinen aktiivisuus

Analyysi osoitti aiempien tutkimusten mukaisesti, että herätysliikkeisiin kuulumisella on yhteys arkiseen uskonelämään ja oman hengellisen elämän muotoihin. Herätysliikkeisiin kuuluvat työntekijät ja luottamushenkilöt harjoittivat uskontoaan sekä julkisesti että yksityisesti aktiivisemmin kuin muut. Heidän rukouselämänsä oli muita aktiivisempaa ja liikkeisiin kuuluvat työntekijät osallistuivat vapaa-aikanaan jumalanpalveluksiin huomattavasti aktiivisemmin kuin kirkon työntekijät keskimäärin. Esimerkiksi henkilökohtaisen rukouselämän osalta herätysliikkeisiin kuuluvat työntekijät ja luottamushenkilöt olivatkin lähempänä ortodoksisen kirkon työntekijöiden ja luottamushenkilöiden aktiivisuutta.⁵³

Herätysliikkeisiin kuuluvat työntekijät ja luottamushenkilöt pitivät omassa hengellisyydessään lähes kaikkia hengellisen elämän hoitamisen muotoja tärkeämpänä kuin työntekijät ja luottamushenkilöt keskimäärin. Suurimmat erot liittyivät rukoilemiseen, ehtoolliselle osallistumiseen, Raamatun lukemiseen sekä jumalanpalvelukseen, joita herätysliikkeisiin kuuluvat pitivät omassa hengellisyydessään erittäin tärkeinä selvästi muita yleisemmin. Tämä vastaa

---

⁵⁰ [Arkipiispa: Herätysliikkeiden piirissä näyttää olevan käynnissä virkateologian kiristyminen 2026; Herätysliikejohtajien kannanotto piispainkokouksen pastoraaliseen ohjeeseen: Piispainkokous ylittää toimivaltansa ja toimii vastoin Raamattua - Seurakuntalainen 2025.](#)

⁵¹ [Kovat faktaluvut Kansanlähetyksestä julki: jopa 65 prosenttia messukävijöistä melko tai erittäin myönteisiä uuden kirkon perustamiselle - Seurakuntalainen 2026.](#)

⁵² Esimerkiksi SLEY:n messuyhteisöissä kirkkoon kuuluvien osuus on laskenut merkittävästi lähivuosina. Sley:n messuyhteisökysely 2026.

⁵³ Metso, Takala-Roszczenko & Ahonen 2024, 33–34.

aiemmissa tutkimuksissa tehtyjä havaintoja.⁵⁴ Näiden ohella herätysliikkeisiin kuuluvat myös korostivat muita enemmän uskon yhteistä reflektointia (hengelliset keskustelut ja jakaminen) sekä hengellisen ja elämäntutkimuksellisen kirjallisuuden lukeminen. Liikkeisiin kuuluvilla työntekijöillä korostui lisäksi virsilaulu ja musiikin kuuntelu sekä kristillinen meditaatio ja hiljaisuuden viljely.

Analyysin perusteella herätysliikkeisiin kuulumisen tukee monipuolista oman hengellisen elämän hoitamista. Erityisesti työntekijöille liikkeet voivat muodostaa rakenteen, jossa on mahdollista ammentaa hengellistä ravintoa itselleen ja irtautua työntekijän roolista. Kansainvälisen tutkimuksen perusteella kirkon työntekijöiden oman hengellisen elämän hoitaminen voi toimia tärkeänä voimavarana työssä jaksamiselle, kutsumustietoisuudelle ja burnoutin ehkäisyllä.⁵⁵

Herätysliikkeisiin kuuluvien tehtäväorientaatiot vaihtelevat alueellisesti

Herätysliikkeisiin kuuluvat työntekijät korostivat heikompiensaisten auttamista ja kestävien elämänarvojen opettamista lapsille ja nuorille kirkon keskeisinä tehtäväalueina koko työntekijäkunnan tavoin. Eroja syntyi erityisesti suhtautumisessa julistusorientaatioon liittyviin tehtäväalueisiin: evankeliumin levittämiseen, rukouselämän tukemiseen, raamattuopetukseen sekä lähetystyöhön. Näitä herätysliikkeisiin kuuluvat työntekijät pitivät selvästi erittäin tärkeänä selvästi yleisemmin kuin koko työntekijäkunta. Tulos vahvisti aiemmissa tutkimuksissa tehtyjä havaintoja.⁵⁶

Työntekijöillä kirkon eri tehtäväalueiden painottaminen oli yhteydessä asuinpaikkaan. Erilaisia kirkon julistusorientaatioon liittyviä tehtäväalueita painottivat ennen muuta maaseutumaisissa kunnissa työskentelevät työntekijät, kun taas pääkaupunkiseudulla asuvat korostivat voimakkaammin yhteiskunnallista vaikuttamista. Nämä erot näkyivät sekä herätysliikkeisiin kuuluvilla työntekijöillä että koko työntekijäkunnassa. Tulokset viittaavat siihen, että paikallinen toimintaympäristö jäsentää kirkon tehtäväorientaatioita. Urbaani konteksti vahvistaa yhteiskunnallisen orientaation painotusta, ja tämä toteutuu myös herätysliikkeisiin kuuluvilla työntekijöillä.

Myös herätysliikkeisiin kuuluvat luottamushenkilöt korostivat evankeliumin levittämistä, Jumalan sanan julistamista ja raamattuopetusta sekä rukouselämän vahvistamista ja lähetystyötä selvästi enemmän kuin luottamushenkilöt keskimäärin. Yhteiskunnallinen orientaatio sen sijaan painottuu keskimääräistä vähäisemmin.

Herätysliikkeiden kannattajat poliittisesti keskellä, arvoprofililtaan konservatiivisempia

Raportti osoitti, että poliittiselta orientaatioltaan herätysliikkeisiin kuuluvat kirkon työntekijät eivät juurikaan poikenneet koko työntekijäkunnasta. Kolme viidestä vastaajasta sijoitti itsensä

---

⁵⁴ Esim. Porkka 2025.

⁵⁵ Frederik, Thai & Dunbar 2021, Járay et. al 2025, ks. myös Tervo-Niemelä 2023a.

⁵⁶ Tervo-Niemelä 2023, 57–58.

vasemmisto-oikeisto-akselin keskivaiheille ja vastakkaisiin päihin sijoittuvat ryhmät olivat keskenään samankokoisia. Myös herätysliikkeisiin kuuluvien luottamushenkilöiden poliittinen orientaatio vastasi melko pitkälle koko luottamushenkilöryhmän profiilia. Kokonaisuudessaan luottamushenkilöt kallistuvat selvästi työntekijöitä useammin poliittisesti oikealle, ja työntekijöillä vasemmiston kannatus on luottamushenkilöitä yleisempää. Puoluepoliittisesti herätysliikkeiden kannattajat erottuivat muista keskimääräistä vahvemman kristillisdemokraattien kannatuksella.

Eroja muodostui enemmän, kun tarkasteltiin vastaajien arvo-orientaatiota. Kaksi viidestä herätysliikkeeseen kuuluvasta kirkon työntekijästä koki sijoittuvansa konservatiivi-liberaali-janan keskivaiheille. Verrattuna koko työntekijäkuntaan herätysliikkeiden kannattajissa oli selvästi keskimääräistä enemmän konservatiiviseen siipeen itsensä mieltäviä. Toisaalta joka neljäs herätysliikkeisiin kuuluva työntekijä piti itseään liberaalina. Herätysliikkeisiin kuuluvat luottamushenkilöt pitivät itseään tavallisimmin konservatiivisena, ja heidän profiilinsa oli koko luottamushenkilöryhmää konservatiivisempi.

Tämän raportin tavoitteena on ollut yleiskuvan luominen herätysliikkeisiin kuulumisen merkityksestä valikoiduissa tutkimuskysymyksissä. Kuten raportti osoitti, liikkeisiin kuuluvilla työntekijöillä on osin erilaisia painotuksia kuin luottamushenkilöillä, ja näkemykset vaihtelevat myös alueittain. Herätysliikkeet eivät ole monoliitti, vaan eri liikkeiden kannattajien välillä on painotuseroja esimerkiksi kirkon tehtävistä. Tämä raportti ei mahdollistanut tarkempaa analyysia liikkeiden välillä, vaan se jää jatkotutkimuksen aiheeksi.

Kirjallisuus:

Arkkipiispa: Herätysliikkeiden piirissä näyttää olevan käynnissä virkateologian kiristyminen Kotimaa 25.2.2026.

Aroharju, Annika (2004) Seurakunnan luottamushenkilönä. Kirkon tutkimuskeskuksen [www-julkaisuja 2.03ab40f6-f226-18a3-71a3-1912d4450e17](http://www.julkaisuja.2.03ab40f6-f226-18a3-71a3-1912d4450e17) (viitattu 13.4.2026)

Frederic, Thomas V., Thai, Yvonne & Dunbar, Scott (2021) Coping with Pastoral Burnout Using Christian Contemplative Practices. *Religions* **2021**, 12(6), 378. <https://doi.org/10.3390/rel12060378> (viitattu 5.6.2026)

Haastettu kirkko (2012) Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2008–2011. Tampere: Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 115.

Herätysliikejohtajien kannanotto piispainkokouksen pastoraaliseen ohjeeseen: Piispainkokous ylittää toimivaltansa ja toimii vastoin Raamattua - Seurakuntalainen Seurakuntalainen 9.6.2025.

Karimies, Ilmari (2022) Seurakuntavaalien alla: Kirkon luottamushenkilön tehtävästä. Seurakuntavaalien alla: Kirkon luottamushenkilön tehtävästä - Kotimaa (viitattu 11.6.2026)

Ketola, Kimmo (2024) Kirkolliset arvo-orientaatiot. – Salomäki, Hanna & Ketola, Kimmo & Komulainen, Jyri & Salminen, Veli-Matti & Sohlberg, Jussi: Kirkko epävarmuuksien ajassa. Suomen ev. lut. kirkon tutkimusjulkaisu 147. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus. Kirkon julkaisut 98–114.

Ketola, Kimmo & Sohlberg, Jussi (2024) Suomalaisten katsomusidentiteetit, jumalauskko ja hartauselämän muodot. – Salomäki, Hanna & Ketola, Kimmo & Komulainen, Jyri & Salminen, Veli-Matti & Sohlberg, Jussi: Kirkko epävarmuuksien ajassa. Suomen ev. lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 147. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus. [Kirkon julkaisut](#) 66–97.

Kirkon ammattien yhteinen ydinosaamiskuvaus. [EVL - Kirkon ammattien yhteinen ydinosaamiskuvaus](#) (viitattu 24.3.2026)

Kirkkolaki [Kirkkolaki | 652/2023 | Suomen säädöskokoelma | Finlex](#)

Kirkkojärjestys [Kirkkojärjestys | 657/2023 | Suomen säädöskokoelma | Finlex](#)

Latvus, Kari & Paananen, Terhi & Pajunen, Mika K. T. (toim.) (2023) Kohti merkityksellisyyttä, kiinni perinteessä. Jumalanpalvelusbarometri 2023. Ev. lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 144. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus. [Kirkon julkaisut](#)

Launonen, Pekka (2005) Kirkon työntekijäksi? Diakoni-, diakonissa- ja nuorisotyönohjaajakoulutukseen hakenneet vuonna 2004. Kasvu kirkon työntekijäksi -hanke. Diakonia-ammattikorkeakoulun työpapereita D36: Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Metso, Pekka & Takala-Roszczenko, Maria & Ahonen, Talvikki (2024) [Kirkko muutoksessa](#). Suomen ortodoksisen kirkon barometri 2024. Reports and Studies in Education, Humanities, and Theology No 26. Joensuu: University of Eastern Finland.

Niemelä, Kati (2000) Teologiseen tiedekuntaan pyrkivien uskonnollinen tausta. – Teologinen aikakauskirja 105, 2/2000. 121–134.

Niemelä, Kati (2010) Papisto ja kanttorit. Akavan kirkollisten ammattijärjestöjen jäsenkyselyn raportti. Kirkon tutkimuskeskuksen [www-julkaisuja](#) 20. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Niemelä, Kati (2014) [Liberaalisuus ja konservatiivisuus papin työn arjessa](#). – Teologinen Aikakauskirja 119, 3/2014. 195–211.

Niemelä, Kati & Salomäki, Hanna (2006) Herätysliikkeet 2000-luvun kirkollisessa kentässä. – Teologinen Aikakauskirja 3/2014. 359–371.

Papin ydinosaamiskuvaus. [EVL - Papin ydinosaamiskuvaus](#) (viitattu 24.3.2026)

Porkka, Jouko (2025) Diakissa kirkon alan opintonsa aloittaneiden uskonnollisuus ja sitoutuminen kirkon jäsenyyteen. – Motivaatio kirkon työhön. Suomen ev. lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 149. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus. [Kirkon julkaisut](#). 36–68.

Porkka, Jouko & Valtonen, Minna (2023) Kohti merkityksellisyyttä, kiinni perinteessä. – Kohti merkityksellisyyttä, kiinni perinteessä. Jumalanpalvelusbarometri 2023. Toim. Latvus, Kari & Paananen, Terhi & Pajunen, Mika K. T. Ev. lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 149. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus. [Kirkon julkaisut](#). 11–50.

Salminen, Veli-Matti (2023) Kirkko yhteiskunnallisena ja poliittisena toimijana. – Kirkko yhteiskunnassa: suhteet ja rajapinnat. Uskonnonvapauslaki 100 vuotta. Toim. Isto Peltomäki & Veli-Matti Salminen. Suomen ev. lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 143; Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 303. [Kirkon julkaisut](#) 223–248.

Salomäki, Hanna (2008) Kirkolliselle alalle hakeneiden uskonnollinen tausta ja uranvalinta. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun julkaisu, A: tutkimusraportteja. Kokkola: Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu.

Salomäki, Hanna (2010a) Herätysliikkeisiin sitoutuminen ja osallistuminen. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisu 113. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Salomäki, Hanna (2010b) Kirkon työntekijät herätysliikkeiden kannattajina. – Teologinen aikakauskirja Vol. 11, 5/2010. 403–416.

Salomäki, Hanna (2019) Herätysliikkeet ja poliittiset puolueet seurakuntavaalien toimijoina. - Aatteiden ja herätysten virrassa. Jouko Talosen juhlakirja. Toim. Timo Kapanen ja Nico Lamminporras. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 239. 142–149

Salomäki, Hanna & Ketola, Kimmo & Komulainen, Jyri & Salminen, Veli-Matti & Sohlberg, Jussi (2024) Kirkko epävarmuuksien ajassa. Suomen ev. lut. kirkon tutkimusjulkaisu 147. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus. Kirkon julkaisut

Sleyn messuyhteisökysely 2026.

2026 Sleyn messuyhteisökysely 2026: messuyhteisö on hengellinen koti (viitattu 24.3.2026)

Sohlberg, Jussi & Ketola, Kimmo (2024) Uskonnolliset yhteisöt Suomessa. – Salomäki, Hanna & Ketola, Kimmo & Komulainen, Jyri & Salminen, Veli-Matti & Sohlberg, Jussi: Kirkko epävarmuuksien ajassa. Suomen ev. lut. kirkon tutkimusjulkaisu 147. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus. Kirkon julkaisut 43–65.

Tervo-Niemelä, Kati (2026). Calling, Boundaries and Work Orientations: Nordic Lutheran Clergy in a Time of Uncertainties. Esitelmä Teologian ja Uskonnontutkimuksen Päivillä 12.5.2026. Helsinki.

Tervo-Niemelä, Kati (2023a) Kutsumus pandemian puristuksessa. Pappien, teologiensa ja kanttorien suhde työhön, työhyvinvointiin ja suhtautuminen ajankohtaisiin kysymyksiin AKI-liittojen jäsentutkimuksessa 2022. Suomen ev.-lut.kirkon tutkimusjulkaisu 142.

Tervo-Niemelä, Kati (2023b) Papit, kanttorit ja jumalanpalveluksen merkitys. – Kohti merkityksellisyyttä, kiinni perinteessä. Jumalanpalvelusbarometri 2023. Toim. Latvus, Kari & Paananen, Terhi & Pajunen, Mika K. T. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus. Ev. lut. kirkon tutkimusjulkaisu 144. Kirkon julkaisut 51–78.

Tervo-Niemelä, Kati & Kopperi, Kari & Palmi, Noora & Salminen, Veli-Matti (2024) Opinnoista pappisuralle: osaaminen, identiteetti ja muuttuvan yhteiskunnan tarpeet. – Opinnoista pappisuralle. Pappiteen kasvu, haasteet ja muutokset. Toim. Tervo-Niemelä, Kati & Salminen, Veli-Matti & Palmi, Noora. Suomen ev. lut. kirkon tutkimusjulkaisu 145. Kirkon julkaisut 521–534.

Tervo-Niemelä, Kati & Salminen, Veli-Matti & Palmi, Noora (toim.) (2024) Opinnoista pappisuralle. Pappiteen kasvu, haasteet ja muutokset. Suomen ev. lut. kirkon tutkimusjulkaisu 145. Kirkon julkaisut

Valtonen, Minna & Porkka, Jouko (toim.) (2025) Motivaatio kirkon työhön. Suomen ev. lut. kirkon tutkimusjulkaisu 149. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus. Kirkon julkaisut

Valtonen, Minna & Porkka, Jouko & Ritokoski, Sami (2025) Motivoiva ja merkityksellinen työ kutsuu. –Valtonen, Minna & Porkka, Jouko (toim.): Motivaatio kirkon työhön. Suomen ev. lut. kirkon tutkimusjulkaisu 149. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus. Kirkon julkaisut. 299–309.

